

ПРАВОВОЙ МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Лебёдкин К. С.

Исследованы механизмы государственной поддержки субъектов хозяйствования. Как элемент правового хозяйственного порядка рассмотрена государственная поддержка субъектов хозяйствования, которая формируется на основе оптимального объединения рыночного саморегулирования экономических отношений субъектов хозяйствования и государственного регулирования макроэкономических процессов.

Ключевые слова: государственная поддержка субъектов хозяйствования, правовой механизм государственной поддержки субъектов хозяйствования, правовой хозяйственный порядок.

LEGAL MECHANISMS OF STATE SUPPORT OF THE SUBJECTS OF THE ECONOMY

Lebedkin K. S.

The article the mechanisms of the state support of subjects of economy is studies. As an element of legal economic order of the state support of subjects of economy, which is formed on the basis of optimum combination of market self-regulation of the economic relations of the subjects of economy and state regulation of macroeconomic processes are considered.

Key words: public support to subjects of economy, legal mechanism of state support for subjects of economy, legal economic order.

УДК 346.543

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Н. І. Самойлова, здобувачка

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено господарсько-правову кваліфікацію таких понять, як «інноваційний продукт» та «інноваційна продукція». Розглянуто розвиток орга-

нізаційних форм та ефективність упровадження інноваційної продукції в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, інноваційна продукція, інноваційний продукт, технології.*

Постановка проблеми. Інноваційний процес спрямований на отримання кінцевого продукту, яким є інноваційний продукт та інноваційна продукція. В основу цього процесу покладено трансформацію об'єктів інтелектуальної власності в кінцевий продукт інноваційної діяльності, яку можна здійснити лише в інноваційному процесі [1].

Закон України «Про інноваційну діяльність» розрізняє такі поняття, як «інноваційний продукт» та «інноваційна продукція».

Інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною і/або дослідно-конструкторською розробкою нової технології (у тому числі інформаційної) або продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і відповідає таким вимогам: він є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності, на який виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів; розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівні; в Україні цей продукт вироблено вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Інноваційна продукція – це нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, установленим Законом України «Про інноваційну діяльність», а саме: отримується внаслідок виконання інноваційного проекту; виробляється в Україні вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Інноваційна продукція може бути результатом тиражування чи застосування інноваційного продукту. Нею може бути визнано також інноваційний продукт, якщо його не призначено для тиражування. До інноваційної продукції належать: продукція, що зазнала значних технологічних змін (технічні характеристики і сфера використання її значно відрізняються від технічних характеристик і сфери використання продукції, що виготовлялася раніше), або заново впроваджена (принципово нова) продукція протягом останніх трьох років; традиційна продукція, параметри якої значною мірою вдосконалено чи модифіковано протягом останніх трьох років; інша інноваційна продукція, упроваджена протягом трьох останніх років, заснована на впрова-

дженні нових чи значно вдосконалених виробничих методів, які передбачають застосування нового виробничого устаткування, нових методів організації виробництва чи їх сукупності.

Однак, як зазначає Д. В. Задихайло, національна інноваційна політика реалізується на фоні деградації структури національної економіки, технологічного рівня продукції, що виробляється, а також відсутності серйозного зростання обсягів внутрішнього ринку, що відбувається в той період розвитку світової економічної системи, коли, незважаючи на кризи, очікуються перехід до нового технологічного укладу, створення технологічно нових типів та видів продукції, що мають змінити і структуру споживання, і структуру виробництва, сформувані нову систему конкурентних переваг, що нададуть відповідним економікам можливості подальшого прискореного розвитку [2, с. 20]. Проте, на думку В. Пашкова, українська держава самоусунулася від інноваційних високотехнологічних процесів, прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку національної інноваційної системи як окремого об'єкта державної політики, встановлення стратегічних цілей та основних засад її функціонування в нормативно-правовій базі [2, с. 66].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням правової природи інноваційної діяльності та її кінцевого продукту в різних галузях народного господарства займалися такі відомі правознавці, як Ю. Атаманова, О. Вінник, Д. В. Задихайло, В. Мамутов, В. Пашков, О. Шаповалова, В. Щербина та ін. Однак, на нашу думку, питання господарсько-правової кваліфікації кінцевого продукту інноваційної діяльності в повному обсязі не досліджено.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження господарсько-правової кваліфікації понять «інноваційний продукт» та «інноваційна продукція».

Виклад основного матеріалу. Виробництво інноваційної продукції вважається освоєним, якщо відпрацьовано конструкторську і технологічну документацію, освоєні технологічне устаткування, інструмент, технологічне оснащення, необхідне для виробництва цієї продукції, організовано її систематичний випуск згідно із розробленим технологічним процесом, технічна характеристика виробів, що випускаються, повністю відповідає заданим техніко-економічним показникам. Проміжок часу від зародження ідеї, створення та поширення інновації і до її використання називають життєвим циклом інновації.

Отже, інноваційною може бути визнана продукція, яка відповідає таким вимогам: по-перше, вона є результатом виконання інноваційного проекту; по-друге, така продукція виробляється в Україні вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Таким чином, інноваційною продукцією прийнято вважати нові конкурентоздатні товари чи послуги, які є результатом тиражування чи застосування інноваційного продукту. Тому створення останніх є пріоритетним завданням, особливо зважаючи на нерівномірність розподілу та використання природних, матеріальних, фінансових, інтелектуальних та інших продуктивних ресурсів. З огляду на це головним предметом торговельних відносин як вирішального фактора економічного розвитку країни стають інноваційні продукти.

Законодавство України про інноваційну діяльність розкриває сутність лише інноваційної продукції, під якою відповідно до ч. 5 п. 1 ст. 1 та ст. 15 Закону України «Про інноваційну діяльність» розуміються нові конкурентоздатні товари та послуги, що є результатом виконання інноваційного проекту та виробляються (або будуть вироблятися) в Україні вперше, а якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною та має суттєво вищі техніко-економічні показники. Інноваційна продукція може бути результатом тиражування або застосування інноваційного продукту, а може нею виступати і сам інноваційний продукт, якщо він не призначений для тиражування (ст. 15).

Крім інноваційної продукції, якою можуть бути як товари народного споживання, так і засоби виробництва, унаслідок реалізації інновацій отримуються й такі результати інноваційної діяльності, як: 1) інноваційні роботи або послуги, пов'язані з використанням при їх здійсненні чи наданні відповідно нових розробок, що набули якості інновацій; 2) інноваційні технології виробництва, що є результатом упровадження в діяльність суб'єкта господарювання чи виробничий процес нових технологій; 3) інноваційне виробництво має місце в разі поєднання різних видів інновацій, реалізація яких у вигляді випуску нової продукції потребує заснування чи перепрофілювання та переоснащення виробництва, створення нових виробничих потужностей та їх повного техніко-технологічного забезпечення, – так зване створення виробництва нових або значно вдосконалених товарів «під ключ».

Упровадження інновацій може водночас викликати низку результатів, спричиняючи мультиплікаційний ефект. Причому в реальності, як правило, саме такий ефект множинності результатів інноваційної діяльності і спостерігається, через що їх часто складно відмежувати один від одного. Тому доцільно виокремлювати комплексні результати інноваційної діяльності (комплексні результати реалізації інновацій).

Слід також звернути увагу та те, що термін «інноваційна продукція» найбільшою мірою відповідає саме таким результатам від реалізації інновацій, як нова чи суттєво вдосконалена продукція. Для продукції, що випускається із застосуванням інноваційних технологій, але сама не стала предметом на-

уково-дослідних, дослідно-конструкторських та інших розробок і не відповідає критерію новизни, вважаємо за доцільне застосовувати такий термін, як інноваційномістка продукція, що підкреслює використання в процесі її виробництва певних інноваційних складників. Те саме можна сказати й про виконання робіт чи надання послуг із застосуванням інноваційних технологій.

У Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» технологією визнано результат інтелектуальної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок і послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації та зберігання продукції, надання послуг (абз. 12 ст. 1). Об'єктом технології є наукові й науково-технічні результати, об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці, ноу-хау або їх сукупність), в яких відображено перелік, строк, порядок і послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції (абз. 7 ст. 1).

Однак визначення технології у Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» не відповідає визначенням цього терміна в інших нормативно-правових актах. Так, у Законі України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» міститься визначення поняття «технологія військового призначення», що є одним із різновидів технологій за функціональним призначенням. Нею визнається спеціальна інформація в будь-якій формі (за винятком загальнодоступної інформації), необхідна для розроблення, виробництва або використання виробів військового призначення та надання послуг військового призначення (абз. 18 ст. 1). Ця інформація може надаватися у двох формах: а) технічних даних (проекти, плани, креслення, схеми, діаграми, моделі, формули, специфікації, програмне забезпечення, посібники та інструкції, розміщені на папері або інших, у тому числі й електронних, носіях інформації); б) технічної допомоги (проведення інструктажів, надання консультацій, здійснення заходів із метою підвищення кваліфікації, навчання, практичного освоєння методів роботи).

У науці господарського права технологію запропоновано розглядати як синтезований об'єкт права інтелектуальної власності «синтетичного» (штучного) характеру, що являє собою системне поєднання об'єктів права інтелектуальної власності, яке визначає найбільш істотні (сутнісні) характеристики технологічного процесу виробництва товарів чи надання послуг та передбачає конкретні шляхи їх комерціалізації. Основними властивостями технології визнано: системність, наявність внутрішніх специфічних зв'язків, інтегратив-

ність та цілісність. У сфері господарського обігу технологія може мати: а) інформаційне втілення (інформація науково-технічного характеру, результати науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та ін.); б) інформаційно-матеріальне втілення (відокремлена технологічна лінія, експериментальне конструювання або складова цілісного майнового комплексу суб'єкта господарювання, до виробничих фондів якого вже втілено технологію); в) втілення як інноваційна продукція, яка має функціонально-виробниче призначення.

Таким чином, слід констатувати відсутність єдиного підходу до визначення технології у вітчизняному законодавстві – як результату інтелектуальної діяльності, що містить певний набір відомостей, та як спеціальної інформації, необхідної для «розроблення», «виробництва» або «використання» виробів [3, с. 667–669].

Розвиток організаційних форм та ефективність упровадження інноваційної продукції в сучасних умовах господарювання зумовлюється широким упровадженням у практику вітчизняних та зарубіжних досягнень науково-технічного прогресу, домінуюча роль в якому належить інноваційній діяльності із застосуванням нових технологій. Об'єкти інтелектуальної власності, які стають основою інноваційної продукції, з кожним днем усе більше заповнюють ринок товарів та послуг. У цілому інноваційна продукція стає предметом дослідження багатьох науковців-господарників. Активний розвиток правового регулювання права інтелектуальної власності визначає необхідність аналізу правового режиму обігу інноваційної продукції, зважаючи на потребу збереження балансу приватних інтересів патентовласника та публічних інтересів держави. Що стосується публічних інтересів, то вони можуть бути репрезентовані більш комплексно, проте їх характер є чітко вираженим. З огляду на це вони і вважаються кореспондуючими до приватних інтересів. Обмеження патентних прав, що закладені в законодавстві, і є тим самим публічним інтересом, завдяки якому формуватиметься повноцінний чи неповноцінний баланс. Національне законодавство містить декілька категорій обмежень патенту: за часом; за територією; за передбаченими випадками вільного використання та примусового відчуження прав на винаходи.

Викладене засвідчує, що попри всеосяжну можливість використання патентних прав для захисту інтересів суспільства права патентовласника можуть обмежуватися. Однак випадки такого обмеження мають виключний характер, тобто аналогії права чи аналогії закону тут бути не може. Обмеження може здійснюватися лише у випадках, чітко визначених законодавством. Баланс приватних і публічних інтересів, на нашу думку, зберігається. У разі найменшого викривлення цього балансу кожна із сторін може звернутися за захистом

своїх прав. Другу групу обмеження використання прав патентовласника ми пов'язуємо виключно з характером об'єкта, що захищається патентом [4].

У цілому, разом з інноваційним проектом, інноваційну продукцію можна вважати об'єктом інноваційної діяльності.

Створення об'єктів інноваційної діяльності може бути забезпечено договорами на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт або договорами на створення і передачу науково-технічної продукції.

Згідно з ч. 1 ст. 331 ГК України за договором на створення і передачу науково-технічної продукції одна сторона (виконавець) зобов'язується виконати зумовлені завданням другої сторони (замовника) НДДКР, а замовник зобов'язується прийняти виконані роботи (продукцію) і оплатити їх.

Договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт передбачають як кінцеву мету виконання робіт і передачу їх результатів виконавцем замовнику. Договір може охоплювати як увесь цикл дослідних робіт, так і окремі їх етапи, у тому числі подальше технічне супроводження (обслуговування). У разі, якщо науково-технічна продукція є результатом ініціативних робіт, договір укладається на її передачу, включаючи надання послуг на її впровадження та освоєння.

Форма договору на проведення НДДКР є письмовою із зазначенням таких істотних умов: предмет договору та його зміст; строк виконання робіт; прийняття та оплата робіт; відповідальність сторін тощо, що мають низку особливостей, притаманних саме цьому договору.

До предмета договору на створення науково-технічної продукції належать як науковий, так і науково-прикладний результати, що становлять два самостійних види діяльності: наукову та науково-технічну. Тому договором на проведення НДДКР охоплюється укладення двох відносно самостійних договорів: 1) договір на виконання науково-дослідної роботи; 2) договір на виконання дослідно-конструкторської роботи.

Права та обов'язки сторін становлять зміст договору. Згідно зі ст. 897 ЦК України виконавець за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт зобов'язаний: 1) виконати роботи відповідно до погодженої із замовником програми (техніко-економічних показників) або тематики і передати замовникові результат у строк, встановлений договором; 2) дотримуватися вимог, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності; 3) утримуватися від публікації без згоди замовника науково-технічних результатів, одержаних при виконанні робіт; 4) вживати заходів для захисту одержаних при виконанні робіт результатів, що підлягають правовій охороні, та інформувати про це замовника; 5) своїми

силами та за свій рахунок усувати допущені з його вини недоліки в технічній документації, які можуть спричинити відступи від техніко-економічних показників, передбачених у технічному завданні замовника або в договорі; б) негайно інформувати замовника про виявлену неможливість одержати очікувані результати або недоцільність продовжувати роботу.

У свою чергу, замовник зобов'язаний: видати виконавцеві технічне завдання та погодити з ним програму (техніко-економічні показники) або тематику робіт; передати виконавцеві необхідну для виконання робіт інформацію; прийняти виконані роботи та оплатити їх.

Особливістю цих договорів, що відрізняє їх від звичайного договору підряду, є обов'язок замовника оплатити виконані роботи і в тому разі, коли в ході їхнього виконання з'ясується неможливість одержання позитивних результатів через обставини, незалежні від виконавця. Це пояснюється творчим, пошуковим характером дослідних робіт, непередбачуваністю їх результатів.

Оскільки зазначені роботи становлять комерційну зацікавленість, а їх результати підлягають правовій охороні, сторони повинні включати до договору умови про зберігання конфіденційних відомостей. Крім того, сторони мають визначити в договорі права щодо результатів робіт – об'єктів інтелектуальної власності.

Особливістю впровадження інноваційної продукції є також використання існуючої інноваційної інфраструктури, зокрема, як основного джерела впровадження високих технологій.

Виходячи з того, що інноваційна діяльність складається з двох взаємопов'язаних частин, однією з яких є створення інноваційної продукції в наукових установах, а другою – застосування інновацій у відтворювальному процесі виробничої сфери, важливо забезпечити їх повне використання, що виступає основним фактором підвищення ефективності виробництва.

Інноваційна модель розвитку господарської системи у своїй основі повинна враховувати інноваційний тип розвитку економіки в ринковому середовищі. Інноваційний тип розвитку господарської системи спирається на інноваційну діяльність, розвиток якої стимулюється засобами державної інноваційної політики. За своєю сутністю і економічним змістом інноваційна політика відображається при розробці стратегій інноваційної моделі розвитку, яка, у свою чергу, є досягненням якісно нового типу розвитку господарської системи, що характеризується: новаторськими цілями, інноваційними результатами виробничої діяльності (товари, послуги, ефективність, конкурентоздатність тощо) в тактичному і стратегічному планах; інноваційними засобами досягнення цілі (факторами – інноваціями у вигляді новітньої техніки і тех-

нології, нової організації і мотивацій праці і виробництва); можливостями відтворення інноваційного спрямування на збалансованій основі, щоб господарська система мала всі організаційно-управлінські, ресурсні та мотиваційні умови для цього; пріоритетним використанням сукупності інноваційних факторів при визначенні обсягу і форми здійснюваних інвестицій, які реалізуються в різній часовій послідовності, а саме: послідовному, паралельному та інтегральному проходженні процесу вкладання капіталу й отримання прибутку [5].

Висновки. Передумовою появи інноваційної продукції є процеси технологічної модернізації суб'єкта господарювання та економіки України зокрема. При цьому модернізація економіки, а отже, і виробничих фондів підприємства – це процес сталого та ефективного розвитку, який ґрунтується на впровадженні у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, спрямованих на оновлення матеріально-технічної бази всіх секторів національного господарства з метою домогтися виготовлення продукції з інноваційним наповненням та конкурентоспроможною на зовнішньому і внутрішньому ринках. У зв'язку з цим державна політика має бути спрямована на зміну структури економіки шляхом пріоритетного розвитку високотехнологічних виробництв як основи переведення її на інноваційний шлях розвитку. Отже, великого значення набуває правова кваліфікація низки юридичних фактів у сфері господарювання, що слугують інструментами реалізації інноваційної політики держави, застосування нею заходів державної підтримки та спеціальних режимів інноваційного господарювання. У цьому контексті суспільно затребуваними є досконалі базові правові визначення «інноваційний продукт» та «інноваційна діяльність».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутнік-Сіверський О. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт / О. Бутнік-Сіверський // Інтелектуал. капітал. – 2003. – № 5. – С. 3–12.
2. Інноваційне інвестування в Україні: проблеми правового забезпечення : колект. моногр. / за наук. ред. Д. В. Задихайла. – Х. : Юрайт, 2013. – 536 с.
3. Господарське право : підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін. ; за заг. ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. – Х. : Право, 2012. – 696 с.
4. Москалюк Н. Б. Актуальні питання правового режиму обігу інноваційної продукції, що містить генетично модифіковані продукти / Н. Б. Москалюк // Актуал. питання інновац. розвитку. – 2012. – № 3. – С. 48–59.
5. Гончарова Н. П. Концептуальний підход к инновационному развитию промышленности / Н. П. Гончарова // Стратегія економічного розвитку України : наук. зб. / голов. ред. О. П. Степанов. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. 7. – С. 113–121.

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВАЯ КВАЛИФИКАЦИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРОДУКТА ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Самойлова Н. И.

Исследована хозяйственно-правовая квалификация таких понятий, как «инновационный продукт» и «инновационная продукция». Рассмотрены развитие организационных форм и эффективность внедрения инновационной продукции в современных формах хозяйствования.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационная продукция, инновационный продукт, технологии.

ECONOMIC AND LEGAL QUALIFICATIONS INNOVATIVE PRODUCT IN THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE ACTIVITY

Samoilova N. I.

Economic and legal qualification of such concepts as «product innovation» and «innovative products» investigated in article is investigated. In addition, have been discuss the development of organizational forms and effectiveness of introducing innovative products in modern management practices is discussed.

Key words: innovation, product innovation, product innovation, and technology.

УДК 346:332.82

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА РИНКУ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

В. А. Ціленко, здобувач

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено питання щодо застосування термінів «будівництво» та «ринок будівництва», а також об'єктів та суб'єктів будівельного ринку, власного позначення терміна «будівельний ринок». Розглянуто методологію інвестиційної діяльності на будівельному ринку, а також специфіку будівельної діяльності в умовах кризових явищ. Певну увагу приділено впливу на будівельний ринок явищ, що відбуваються на ринку нерухомості.